

זכרון עולם

האשה
החשובה ודפית
צדקה וחסד

מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

מאורות
הדף היומי
עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד

משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

בית המדרש דחסידי סוכטשוב

כולל דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה"

ע"ש הר"ח ח' ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש

למגידי שיעור "דף היומי"

חז"ם סוכר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

בס"ד, כ"ט טבת תשפ"ו

מסכת מנחות ז' - י"ג ♦ מקוואות ד', ד' - ה', ג'

גליון מס' 1391

השבוע בגליון

♦ **פרוסה מכונה "לחם"?**

♦ **שתי בעיות, שפתרון כל אחת מהן מעורר את רעותה**

♦ **דינו של דשא הגדל ליד הגפן**

♦ **המחלוקת שנוצרה משינויי הגירסאות**

♦ **מדוע אתרוג מורכב פסול**

♦ **אכילת קרבנות בקודש הקודשים!**

♦ **האם דבר כפול נחשב כדבר מיותר?**

♦ **מילה מיותרת - פסולה, מילה כפולה - כשרה**

♦ **המאחרים לסעודת שבת - יקיימו "לחם משנה" בפרוסות חלה!**

דף ו/א שכן מומן ניכר

מדוע אתרוג מורכב פסול

מליוני אתרוגים עוברים מיד ליד מיד ליד, בעת שרבבות אלפי ישראל תרים אחר אתרוג מהודר לקיום מצוות ארבעת המינים. כאשר אנו מבקשים "אתרוג מהודר", כוונתנו ל"פרי עץ הדר" שלם, ללא חסרון, נקי מכתמים וכמובן, אתרוג שאינו מורכב, שכן, אתרוג מורכב פסול לדעת רוב הפוסקים

אתרוג מורכב נוצר על ידי הכלאת אתרוג ולימון, אם על ידי הרכבת ענף עץ אתרוג בעץ לימון ואו על ידי הרכבת ענף עץ לימון בעץ אתרוג. לא מטעם אחד התאחדו הפוסקים לפסול את האתרוג המורכב. יש שטענו, כי פרי זה אינו מכונה אתרוג כלל, כי אם לימון בלבד. היו שהוסיפו, כי אף אם אינו נחשב כלימון בלבד, הרי לפנינו אתרוג ולימון בערבוביה, והתורה אמרה "אתרוג" ולא מקצת אתרוג. חלק מן הפוסקים התייחסו לכך, שאם האתרוג המורכב הוא בשיעור "כביצה" - השיעור המינימלי לאתרוג כשר - הרי שאין לפנינו "אתרוג" בשיעור הנדרש, שכן, הלימון נוטל גם הוא משיעור זה.

אתרוג מורכב, כמוהו כאתרוג "חסר": אחד הטעמים הנוספים לפסילת אתרוג מורכב, ואשר בו נתמקד במאמרנו זה הוא, כי אתרוג מורכב כמוהו כאתרוג "חסר". כלומר, כשם שאתרוג שנגרע, פסול, משום שעל האתרוג להיות שלם, שנאמר "ולקחתם" ודרשו חז"ל "ולקח-תם", היינו: שתהא לקיחה תמה (רש"י סוכה לו/ב, תוס' שם לד/ב), כך גם אתרוג זה הרי הוא "חסר", משום שחלק הלימון שבפרי המורכב אינו אתרוג, ולפיכך, כאשר נתבונן בפרי המורכב נמצא, כי האתרוג שבו אינו שלם כי אם "חסר".

הגאון רבי יוסף ענגיל זצ"ל, נטל נימוק זה לידי ו הפכו לכל צדדיו, עד שהוציא מתחת ידיו את ההגדרה הבאה.

לכאורה, שאל הגאון, בעל "בית האוצר" (סוף ח"א מערכת א' כלל ר"ט), הנאמר בסוגייתנו סותר את האמור, כי אתרוג מורכב, הרי הוא אתרוג "חסר". שהנה, בגמרתנו אנו למדים, כי "מום ניכר" הוא הפוסל את הקרבן. כלומר, בעל חיים שמומו אינו ניכר, לא נחשב בעל מום, אלא "תמים", שלם לכל דבר ועניין והוא ראוי להקרבה על גבי המזבח, רק מום שבגלוי פוסל. מעתה, יש להבין, מה הבדל יש בין אתרוג לקרבן, הלא דין שניהם להיות "תמימים", ואם כן, לאחר שנוכחנו כי מום שאינו ניכר אינו פוסל את הקרבן, מדוע אתרוג מורכב נחשב "חסר", הלא חסרונו אינו מורגש, לפנינו אתרוג יפהפה ומושלם, והדין נותן שהוא לא ייחשב כאתרוג "חסר".

הרבי שלימד: כל אחד יכול להיות רבי!

יש צדיקים שזוכים להנהיג אלפי יהודים שהולכים לאורם - האם יכול להיות שגם יהודים שחשבו שהם 'פשוטים' יגלו בעולם האמת שהם נמצאים במחלקת המנהיגים?

הרבי הגדול ה"אבני נזר" מסוכטשוב, ובנו הגדול ה"שם משמואל" מסוכטשוב, זיע"א - שבימים אלו מלאו 100 שנה לפטירתו - מלמדים אותנו: כן! פולין של הימים ההם, שבה רבבות תלמידי חכמים, עילויים וצדיקים, ומליוני יהודים, רעשה ורעדה למוצא פיהם של האב הגדול, שר התורה ה"אבני נזר", זיע"א, ולימים גם למוצא פיו של ממשיך דרכו הגדול ה"שם משמואל", זיע"א. וממרום גדולתם ושגב דרגתם, הם ידעו לרדת אל העם ולשגר ניוצאות שיחזיקו את היהודים עד ביאת המשיח. והם לימדו אותנו - כל אחד יכול להיות רבי, גם יהודי פשוט.

כולם זוכרים את יום החמסין שבו אנשים בקושי דיברו, ישבו על הכיסא ולא זזו. שנאי התפוצץ, גרם לשרשרת של תקלות, ומערכת החשמל קרסה באזורים נרחבים. באותו יום גם לא היה מיזוג

זעילוי נשמת

מרת חנה פיגא גוטסגנדה ע"ה

בת הר"ר בנימין דוד ז"ל נלב"ע ג' בשבט תשנ"א

תנצב"ה

הונצחה ע"י נכדה ידידינו הר"ר **שאל חסדיאל** ומשפ' שיחי - בני ברק

זעילוי נשמת

מרת (נילי) נעכא שטרנטל ע"ה

ב"ר מנחם הלוי ז"ל נלב"ע ה' שבט תשע"ג

תנצב"ה

הונצחה ע"י ילדיה ומשפחתה שיחי

זעילוי נשמת

הר"ר אהרון מזוז ז"ל

ב"ר יוסף וקמונה ז"ל

נלב"ע כ"ח בטבת

תנצב"ה

הונצח ע"י בנו ידידינו הר"ר **מאיר מזוז** שיחי

זעילוי נשמת

מרת עליזה ארונספלד ע"ה

ב"ר מרדכי ז"ל

נלב"ע ה' בשבט תשע"א

תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחי

זעילוי נשמת

מרת יוכבד ציפה שכטר ע"ה

בת ר' חיים אלעזר כהן ז"ל

נלב"ע ה' בשבט תשנ"ד

תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידנו
הר"ר אריה ישראל שכטר שיחי

דבר הידוע למומחים, נחשב כגלוי וידוע: תחילה הוא מתרץ, כי אתרוג "מורכב" אינו נחשב מום נסתר, שהרי סימנים מיוחדים נתנו הפוסקים לזהותו והמומחים העוסקים בנושא מבדילים בנקל בין אתרוג מורכב לאתרוג כשר, הרי שהכל יודעים מיהו אתרוג "מורכב", וממילא, חסרונו הוא מום ידוע. אולם, לאחר מכן, הוא מבאר כי אין כל בסיס לשאלתו, שכן, היא מבוססת על ההנחה, שמום שבגלוי, הוא מום הנראה לעין ומום שבסתר הוא זה שאינו נגלה למסתכל על החפץ, אך לאחר מכן, המהר"י ענגיל זצ"ל תוחם מחדש את גבולותיו של המושג "מום שבגלוי", וקושייתו מתבהרת מאליה **ההבדל בין "מום" ל"חסר":** יש להבדיל, הוא אומר, בין "מום" לבין "חסר". ה"מום" המוזכר בגמרתנו הוא אבר שבור, קרוע או לקוי - עליו נאמר הכלל כי אם המום ניכר, הבהמה פסולה להקרבה, ואם אינו ניכר, אינה פסולה. לא כן הדבר לגבי "חסר", היינו, העדר אבר ולא ליקוי בלבד. במקרה זה, אף אם הבהמה חסרה את אחד מאיבריה הפנימיים והחסרון אינו ניכר לעין, הרי היא בעלת מום, שהרי מום בה. מעתה, מאחר שהאתרוג המורכב הוא "חסר", אף אם לא יהא הדבר ניכר לעין כל שהיא, פסול הוא האתרוג.

[מהראוי לציין שאף שהטעם של אתרוג "חסר" שייך רק ביום הראשון, אתרוג מורכב פסול בשאר הימים מחמת שאר הטעמים, שחלקם הוזכרו בגוף המאמר. עיי' "ספר ארבעת המינים" מהרה"ג ר"א ויספיש עמ' נ"ה].

סימנים לזיהוי אתרוג מורכב: לטובת הקוראים, נציין בקצרה את הסימנים לזיהוי אתרוג מורכב: אתרוג מורכב הוא חלק, ואין בו בליטות העוקץ שבו האתרוג תלוי באילן, בולט ואינו שוקע. תוכו רחב. מוהלו רב וקליפתו דקה. יש שהוסיפו כי גרעיניו של האתרוג המורכב מונח לרוחב הפרי ואינו זקוף לארכו, אולם, סימן זה אינו מוסכם על הכל (עיי' "ביכורי יעקב" סימן תרמ"ח ס"ק נ"ג וב"משנה ברורה" שם ס"ק ס"ה).

מן הראוי לציין, שיש מן הפוסקים שהורו, כי סימנים אלו לא נועדו כי אם לפסול אתרוג המובא בפנינו והמוחזק ככשר ואנו מזהים בו סימנים חשודים אלו. אך להיפך, אתרוג שאין חזקה על כשרותו, לא ניתן להכשיר על סמך העדר הסימנים המחשידים (שו"ת "חתם סופר" סימן כ"ז וב"משנה ברורה" שם, עיי' שם בכל דבריו).

דף ח/ב מניין שאם הקיפו עובדי כוכבים

אכילת קרבנות בקודש הקודשים!

כאשר הקב"ה העניק לאהרן הכהן ולבניו את מתנות הכהונה מן הקרבנות, הרי הוא מצווה אותם לשמור על קדושת מתנות הכהונה מכל משמר, והתורה מצווה (במדבר יח/ו): **"בקדש הקדשים** תאכלנו כל זכר יאכל אותו קדש יהיה לך". גמרתנו מביאה את דברי רבי יהודה בן בתירא הדורש מן הפסוק: "מנין שאם הקיפו עובדי כוכבים את העזרה שהכהנים נכנסין להיכל ואוכלין בקדשי קדשים ושירי מנחות ת"ל בקדש הקדשים תאכלנו". כלומר, קדשים קלים נאכלים בכל ירושלים, קדשי קדשים נאכלים בעזרה בלבד, אולם, אם אויבים מקיפים את העזרה, הכהנים רשאים לאכול את הקרבנות בהיכל.

לומדי הגמרא תמהים בוודאי, מדוע ר' יהודה בן בתירא דרש מפסוק זה היתר אכילה בהיכל בלבד ולא גם בקדש הקדשים, שהרי הפסוק עוסק בקדש הקדשים, והלמאי לא אמר ר' יהודה, כי אם באו אויבים, רשאי הכהן לאכול קרבנות בקודש הקודשים. בשאלה זו עסקו הראשונים, ותשובותיהם מתפצלות למחלוקת. הרמב"ן (במדבר יח/ו) מבאר, כי אכן, היתר זה תקף גם לגבי קודש הקדשים, אלא שר' יהודה בן בתירא הזכיר את ההיכל, כדי להדריך את הכהנים, לבל ימהרו לקדש הקדשים אם באפשרותם להנצל על ידי שהייה בהיכל בלבד, שקדושתו אינה חמורה כקדושת קודש הקדשים (עיי' נצי"ב בביאורו על הספרי). אולם, רבי אליהו מזרחי חולק על דבריו, לא יתכן, הוא אומר, שכהן יאכל בקודש הקדשים, ואף שבפסוק נאמר "קודש הקדשים", הכוונה היא להיכל אשר קדושתו חמורה מן העזרה. הגרי"ז מבריסק זצ"ל, נדרש לנידון חשוב נוסף הזקוק להבהרה, והעולה מסוגייתנו. תחילה הגמרא הבינה, כי כוונת ר' יהודה בן בתירא היא, שבשר הקרבנות אינו נפסל בעת כניסתו לעזרה, ולולי הפסוק היינו פוסלים בשר זה, כשם שבשר קדשים היוצא מן העזרה לחולין, נפסל (עיי' רש"י ד"ה "נכנסין להיכל").

שני דינים שונים באיסור יציאת בשר קרבן ממקומו: לכאורה, כיצד זה ניתן להבין, שקרבן אשר יצא ממקום קדוש למקום קדוש עוד יותר, ייחשב כבשר "יוצא" וייפסל? הגרי"ז מבריסק זצ"ל מבאר, כי בהוראת התורה שבשר "יוצא" נפסל, טמונות שתי אזהרות נפרדות, הנובעות משני פסוקים. א' בשר קרבן היוצא למקום הפחות בקדושתו מן המקום שבו יש לאוכלו - נפסל. ב' אסור להוציא את הקרבן ממקום אכילתו [כפי שכתב הרמב"ם הל' פסח פרק ט' הל' ב' שבשר פסח שיצא חוץ לחבורה, נפסל, עיי' שם וברש"י זחחים כו' א/ד ד"ה "פרסכה"]. מעתה, לולי הפסוק, היינו פוסלים את בשר הקרבן בגין העובדה שהוא יצא מחוץ למקום אכילתו! ודאי, יצא בשר זה למקום קדוש, אך עצם יציאתו ממקום אכילתו, פוסלתו. לכן אמרה תורה "בקדש הקדשים תאכלנו", להודיע, כי גם קודש הקדשים נחשב כמקום אכילתו במקרים מסויימים (כתבי הגרי"ז ועיי' חידושי מרן ר"ז הלוי הל' פסולי המקודשין).

דף יא/ב כגון שהפריש לה שני קמצי

האם דבר כפול נחשב כדבר מיותר?

בימי מלחמת העולם השנייה, יהודים נדדו והוגלו ממקום למקום, וכך אנו מוצאים אגרת, שנשלחה מאת ר' זאב לאנדערער, מחשובי עיר קראקא, כעת בגלות סיביר, אל הגאון מטשעבין זצ"ל, שנדד לבוכרה.

באטמוספירה, והשמש להטה. רק בניינים בודדים בכל אזור זכו לאספקת חשמל.

בקומת הקרקע של בניין שזכה לחשמל באותו יום, ישב איש צעיר, מולל את זקנו והתחיל לפקפק אם חכמה היתה הסכמתו להתחיל למסור שיעור דף היומי בבית כנסת שלא הכיר. היה זה יומו הראשון. כמה ימים לפני כן התקשרו אליו וביקשו שימסור שיעור דף היומי. הוא התלבט, כמה אנשים יבואו? הטרחה שווה? הוא יושב כאן ורק שני קשישים לוגמי תה גם ביום חמסיך, הביטו אליו מעל משקפיים שראו ימים יפים יותר.

במשרד סמוך מישוה, שכבר מזמן שחרר את עניבתו, הוציא את ראשו מהחלון בנסיון נואש לנשום אוויר, והבחין שבבית הכנסת יש חשמל. אחרי שתי דקות ישב מגיד השיעור בראש השולחן כמלך בגדוד, ומסר שיעור דף היומי נלהב. לאשתו סיפר בהתלהבות: בהתחלה היו רק שני מבוגרים, אבל כשהגיע הזמן - מסרתי שיעור לעשרות אנשים! אני אעשה הכל בשביל השיעור הזה. למחרת החשמל חזר לזרום, רק יהודי אחד מקבוצת אנשי העסקים שחיפשו מפלט מהחום, המשיך בשיעור. אבל את שטף האדרנלין שזרם בו, אי אפשר היה לעצור. הוא המשיך במרץ, והשיעור הלך וגדל.

חולפת שנים רבות - ואל שני הקשישים שהלכו מזמן לעולמם, מצטרף גם מידענו שהוציא את הראש מהחלון וסחף אחריו את כולם לבית הכנסת הממוזג. מלאך מהודר מקבל את פניו ומוביל אותו לטרקלין האח"מים. הוא חושב שמישהו חומד לו לצון, אבל מיד הוא נזכר: עולם האמת, אין כאן מהתלות. אולי מישהו טעה בזוהתי? גם לא יכול להיות.

עוד לפני שהוא שואל, המלאך אומר לו: תיכף תבין הכל. אור רך ממלא את האולם, וקול ענוג מכריז: קבלו את פני מרבינו התורה, המזוהר בתשובה שסחף רבים ללימוד התורה.

הוא כבר ממש מתבייש, חוץ מפעם אחת בחיים הוא לא ישב ליד גמרא, זה היה ביום חמסיך... לוקח לו זמן להתאושש, עד שהוא מבין שאין כאן טעות. אתה הובלת את האנשים לבית הכנסת כדי ליהנות מהמזגן, בזכותך הם למדו תורה באותו יום - כבר עשית משהו. בזכותך מגיד השיעור המשיך ללמד תורה - כבר עשית משהו. השיעור הזה המשיך להתפתח למשהו גדול שעד היום לומדים בו בכל יום עשרות אנשים - עשית משהו גדול. הכל שלך.

אין זה עובד, מה ההגיון?

כמה מתאים לכתוב את תשובתם של אדמורי"י סוכשטוב, בגליון מאורות הדף היומי, שלפני 27 שנים נוסד בבית הכנסת דחסידי סוכשטוב בבני ברק, בנשיאות כ"ק האדמו"ר שליט"א. גם הפעילות של מאורות הדף היומי התחילה משיעור דף היומי שמסר בבקרים מורנו הגאון רבי חיים דוד קובלסקי שליט"א. הגיעו אנשים, הצטרפו, התלהבו, והיום עשרות אלפי אנשים בכל יום לומדים את התורה שנכתבת במאורות הדף היומי ובכן, מה ההגיון שמישהו שעשה משהו שבכלל לא התכוון אליו - יקבל על כך שכר?

ה"אבני נזר" מתייחס לנושא זה בקשר למאמר חז"ל הידוע, שכאשר יבוא המשיח הקב"ה יכריז שמי שלמד תורה מוזמן לקבל שכר. ומי יגיעו? הגויים! בארשת פנים חגיגית הם יכריזו: כל מה שעשינו היה רק עבור היהודים, כדי שיוכלו ללמוד תורה. וה' יענה להם בחריפות: שוטים - הכל לעצמכם עשיתם.

מדוע הם ייחשבו שמגיע להם שכר? בגלל שהם יראו שאצל יהודים המנגנון עובד בצורה כזו, כפי שאומרים חז"ל שאם נופל ליהודי כסף מהכיס והרים אותו עני - המאבד קיים מצוות צדקה! אצל יהודים השכר הוא גם לפי מבחן התוצאה - אפילו שלא חשבת לעשות, אם עשית טוב, תקבל שכר.

כשהגויים יראו מנגנון כזה אצל היהודים, הם יאמרו: גם אנחנו רואים היום שמביראת העולם כל הפעולות שנעשו, בסופו של דבר הכל היה למען

עם ישראל. אם כך - עשינו! גם אנחנו עשינו, ומגיע לנו.

אבל ה' יאמר להם: לא, רק היהודים! אתם לא! מה הסיבה?

בגלל שכאשר קיבלנו את התורה לא השתמשנו בשכל. מרוב אהבה וחייבו לקב"ה, מיד אמרו ישראל "נעשה ונשמע". מי עושה כזו עיסקה? קודם אחתום ואחר כך אראה על מה חתמתי? רק בן יכול לחתום על מסמך שאבא מגיש לו בלי לבדוק מה כתוב בו. אהה, אמר הקב"ה, אתם מרגישים בנים שלי, ומשביטים את השכל בכל מה שקשור להוראות שלי ומיד עושים? מעכשיו תזכו שכל מעשה שלכם, גם אם לא נעשה בכונה ובשכל, אם הוא עשה טוב - הוא יהיה מעשה קדוש ותזכו לשכר גדול. מי שנותן את כולו להקב"ה - יש לו חישובים אחרים לגמרי.

הם הלכו לעולמם לפני שנים רבות, אבל הם מלמדים אותנו, שכאשר אתה חותר לטוב, אם המעשה שלך פעל ועוור אחרים - תמצא את עצמך במחלקה של הרבנים.

אם אתה מקורא גליון מאורות הדף היומי, משתתף בשיעורי הדף היומי, וכל יהודי שעושה דברים טובים - יגלה שהוא נמצא במקום גבוה בהרבה ממה שחשב, בגלל שכל פעילות שלך יוצרת הדים, מעגלים, גלים, ויהודים נוספים נדבקים בזכותך ברצון להיות קרובים יותר להקב"ה.

תמשיך כך.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק.
פסק: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף ז' א/ סבר הכי מסתייעא מילתא טפי
שולחן המפונקים

גמרתנו מספרת, שאבימי שחך את מסכת מנחות, ולשם כך הוא פנה אל תלמידו, רב חסדא כדי ללומדה הימנו. הגמרא מבארת, כי הוא לא קרא לתלמידיו אליו, אלא טרח והלך אליו, משום שסבר כי טרחתו תסייע בידו לזכור את לימודו, כנאמר "יגעת ומצאת - תאמין" (עיי' רש"י).

כיוצא בדבר מציוו בספר "לקט יושר" (ח"ב עמ' צ"ד), בו מספר תלמידו של ה"תורת הדשן": "וזכרני שאתם, אותם הבחורים העשירים המפונקים שעשו להם שולחנות, כשיושבין במקומן הפוכין השולחן לאיזה צד שירצו ועליו הרבה ספרים, לא טוב הם עושים, אדרבה כשבקש אחר הספר ובה לו בטורח גדול - וזכר באותו מעשה מה שרועה ללמוד".

דף ט/ב כאן שמאלית

זכויות ימניות

מספרים, כי רבי שמעון סופר זצ"ל, רבה של קראקא, היה ציר היהודים בפרלמנט, ומקומו היה בצדו השמאלי של האולם.

פעם ששאל על ידי אחד מהצירים הגויים, מדוע בחור בצד שמאל.

ענה רבי שמעון בשנינות, על סמך משחק מילים לפיו 'רייט' [RIGHT] הינו הן 'ימין' והן 'זכויות':
אנו היהודים אין לנו 'רייט' כלל וכלל...

דף יא/ה"א איתיה אין נתקנה לא כתב רחמנא על מקום
עוד הבדל קטן בין עני לעשיר

כמבואר כאן, כתבה התורה במצורע עשיר "על דם האשם" לומר, כי נתינת השמן יכולה להיות על הדם ממש, ובמצורע עני "על מקום דם האשם" לומר, כי נתינת השמן יכולה להיות גם אחר שנתקנה הדם.

ומדוע סדרה זאת התורה כך ש"על מקום דם האשם" יאמר במצורע עני דוקא ו"על דם האשם" בעשיר ולא ההיפך?

שם ה' שנכתב פעמיים בספר התורה: האגרת נושאת בחובה שאלה הלכתית, שסימני הזמן והתקופה ניכרים בה. ספר תורה אחד בלבד היה להם, לגולים הסיביריים. דא עקא, שבשני מקומות, בפרשת וירא ובפרשת פנחס, טעה הסופר וכתב את שם ה' פעמיים. הרב מטשעבין הריץ אליהם את הכרעתו, אותה הוא כורך בסוגייתנו, העוסקת בקמיצת מנחות (ש"ת "דובב מישרים" ח"ג סימן ס"א), כלהלן.

מילה מיותרת - פסולה, מילה כפולה - כשרה: לדעת בעל ה"אבני נזר" זצ"ל (ש"ת י"ד ח"ב סימן ש"א), נחלקו הרמב"ם והראב"ד, אם כשם שחסרון מילים פוסל את ספר התורה ואת התפילין, כך גם הוספת מילים מיותרות תפסול אותם (עיי' רמב"ם הל' מ"ה הל' ג', ד' וש"ת "אבני נזר" י"ד ח"ב סימן ש"א, ועיי' ב"מגן אברהם" סימן ל"ג ס"ק ל"ב שהביא את הראב"ד, ובש"ת "נודע ביהודה" מהדורא קמא י"ד סימן ע"ד, ועיי' פמ"ג או"ח סוס"י קמ"ג ב"משבצות זהב"). אולם, הרב מטשעבין זצ"ל מצטט את אביו, הגאון בעל ה"כוכב מיעקב" (סימן קכ"ב), אשר חלק על כך וטען, כי הכל מודים שמילים מיותרות פוסלות, אך בד בבד הכל סוברים כי מילים **כפולות** אינן פוסלות את ספר התורה והתפילין. ומה הבדל יש בין מילים מיותרות למילים פסולות? התשובה לכך טמונה בסוגייתנו.

במשנתנו (יא/א) נאמר, כי כמות הלבונה הנדרשת למנחה היא כמלוא קומצו של הכהן, ואם "חיסר לבונתה - פסולה". בגמרא מבואר, כי גם המרבה על השיעור הנדרש, כגון, שנתן לבונה בשיעור של קומץ ומחצה, פוסל את המנחה. בעלי התוספות (ד"ה "כגון") מבארים, כי אמנם, הוספת **חצי קומץ** לבונה **פוסלת** את המנחה, אך המוסיף **קומץ שלם** של לבונה **לא פסל** את המנחה, שכן, כל אחד מן הקמצים כשר ואין עילה לפוסלו, לא כן הדבר כאשר הופרשה כמות לבונה בשיעור שאינו יכול לשמש למאומה **הכפלת דבר אינה נחשבת מהות חדשה:** מכאן למדנו, שהכפלתו של דבר אינה נחשבת כמהות חדשה, ולפיכך, ניתן להכשיר מילה כפולה בספר תורה! [ועיי' שם ב"דובב מישרים", שדבר זה תלוי במחלוקת התנאים לגבי ה' כנפות בציצית, ועל כל פנים, כך נוקטים להלכה].

עם זאת, הוא מסיים, כי כל האמור מתייחס להכפלת כל המילים, מלבד שם ה', שהכפלתו פוסלת את ספר התורה, משום שהדבר דומה כשתי רשויות (על פי האמור במסכת סופרים פ"ה והובא בפוסקים להלכה).

דף יב/ב קדש קדשים הוא שאם נפרסה אחת מהן חלותיה כולן פסולות

המאחרים לסעודת שבת - יקיימו "לחם משנה" בפרוסות חלה!

מנהג מעניין עשה לו הגאון רבי איצ'לה מוואלאז'ין זצ"ל, בנו של הגר"ח זצ"ל. מי מהמוזמנים לסעודת השבת בביתו, שהגיע לאחר שהחלו בסעודה והחלות השלימות כבר סולקו מעל השולחן, קיבל לידיו שתי פרוסות חלה מן הפרוסות המונחות על השולחן, ובהן הוא קיים את מצוות "לחם משנה"! חתנו, שכיחן אחרי בראשות ישיבת וואלאז'ין, הגאון רבי נפתלי צבי יהודה ברלין זצ"ל, ניאות לבקשת בנו, וערך תשובה ארוכה ומנומקת (ש"ת "משיב דבר" ח"א סימן כ"א) לבאר מנהג זה של סבו הגדול.

פרוסה מכונה "לחם"? לא נפרס במאמר זה את התשובה על כל פרטיה, כי אם נתייחס לשאלה עקרונית העולה, לדברי הנצי"ב, מתוך הראשונים, והיא - האם פרוסת לחם מכונה "לחם", ואזי ניתן להשתמש בה כ"לחם משנה", או שמא, לחם שלם בלבד, הוא הראוי לשם זה. לכאורה, קיימת הוכחה מוצקה ומבוססת מברייטא המובאת בסוגייתנו, כי "לחם" הוא לחם שלם בלבד, ופרוסה, אינה קרויה בשם לחם, כלהלן.

גמרתנו מביאה ברייתא בה נאמר: "קדש קדשים הוא" - שאם נפרסה אחת מהן חלותיה כולן פסולות". כלומר, חז"ל דרשו מן הפסוק (ויקרא כד/ט) "קדש קדשים הוא", שאם אחת משתי עשרה החלות של לחם הפנים נפרסה, כל החלות פסולות. כלום יש צורך בהוכחה ברורה מזו, שפרוסה אינה נחשבת לחם? הלא אם פרוסה אף היא "לחם", מה בכך שלחם הפנים נפרס, טרם לכן היה לחם, ואף לאחר שנפרס נותר שמו עליו. מוכח, איפוא, שפריסת החלה מסירה ממנה את שמה - "לחם הפנים"

שתי בעיות, שפתרון כל אחת מהן מעורר את רעותה: אולם, הנצי"ב במתק דבריו ממוסס הוכחה זו. שהנה, אף אם פרוסה אכן קרויה בשם "לחם", עלינו לזכור שני כללים יחודיים הקיימים בלחם הפנים. **א** יש להקריב שתי עשרה חלות - לא פחות ולא יותר. **ב**. משקל כל חלה וחלה חייב להיות שני עשרונים. מעתה, אם פרוסה נחשבת "לחם", לפנינו **שלש עשרה** חלות, והרי אסור להוסיף על מספר החלות, ואם ננסה לפתור בעיה זו על ידי נטילת הפרוסה המיותרת, ניצור בעיה חדשה, שיחסר מן המשקל הנדרש...

ראיה מסוגייתנו אין, ואף לא צילה של הוכחה. ברם, קיימת ברייתא נוספת (לקמן מו/א) בה מבואר, כי חלת תודה [לחמים הנלווים לקרבן תודה] שנפרסה - פסולה! מאחר שמספר לחמי התודה, ארבעים במספר, שנצטוו בהם מן התורה, אינו מעכב, בדיעבד (רמב"ם ה' מעשה הקרבנות פ"ט הל' כ"ב, עיי' לקמן עו/א,ב), לא נותר אלא להודות בכך, שחלת התודה שנפרסה פסולה, משום שפרוסה אינה קרויה "לחם".

אולם, כאשר נעייין בהלכות הפרשת חלה נמצא, כי גם פרוסה הרי היא "לחם". שהנה, מצוות הפרשת חלה יש לקיים מ"לחם" (במדבר טו/ט). למרות זאת, גם מסל שקובצו אליו **מספר פרוסות לחם** חובה להפריש חלה! [אף על פי שבעיסה לא היה חייב "חלה", ורק לאחר האפיה, עם צירוף פרוסות לחם לסל אחד, הן התחייבו ב"חלה"]. הרי לנו, כי פרוסה נחשבת "לחם" [וכן הוכיח מדברי הראשונים].

בעקבות סתירה בולטת זו, מבקש הנצי"ב לחדש, כי לחם שהופיע בפנינו בשלמותו ונפרס, אין פרוסותיו נחשבות כ"לחם". אולם, פרוסה שהופיעה בפנינו בצורתה זו ניתן לכנותה "לחם". לפיכך,

חלת תודה שנפרסה, אינה "חלה", שהרי כבר הופיעה בפנינו כחלה שלימה. לעומת זאת, אדם שהביאו בפניו פרוסות לחם, מתייחס לכל אחת מהן כ"לחם", ולכן הוא חייב להפריש חלה מהן. זו הסיבה למנהגו של רבי איצ'לה מוואלאזין זצ"ל, להעניק שתי פרוסות חלה למאחרים לשולחנו, שכן, כאשר הללו הופיעו באיחור, הם ראו את הפרוסות בצורתן הנוכחית, ועבורם הרי הן "לחם".

אכן, למרות שחובה על כל אחד לדאוג שתהא בידו האפשרות לברך על שני ככרות שלמים בסעודת השבת, כמבואר ב"שולחן ערוך" (או"ח סימן רע"ד סעיף א'), כתב ה"ערוך השולחן" (סימן רע"ד סימן ה'), כי מי שאין לו חלות שלימות לקיום "לחם משנה", יברך על שתי פרוסות. זאת, מאחר שהצורך בלחם שלם נובע מן החיוב לקיים את המצווה בכבוד, אך **בשעת הדחק**, גם בפרוסות לחם ניתן לצאת ידי חובת "לחם משנה" **"לחם משנה" על עוגיות:** נחלקו הפוסקים אם גם המקדש בשבת בבוקר ואוכל מיני מאפה, צריך לברך על שתי עוגיות שלמות לקיום מצוות "לחם משנה" (עיין "קיצור שולחן ערוך" סימן ע"ז סעיף י"ז ועוד). הגר"י וויס זצ"ל (שו"ת "מנחת יצחק" ח"ג סימן י"ג) כותב, כי גם המבקש להחמיר על עצמו, אל לו להקפיד על שתי עוגיות שלמות, שכן, בחומרה זו בוודאי ניתן לסמוך על סברת הנצי"ב, שמאפה אשר הובא לפנינו כשהוא פרוס, נחשב כ"לחם" [ועיין שם, שהמבקש להחמיר על עצמו ולטול עוגיות שלמות, לא יעשה כן בפני אחרים, אלא בתוך ביתו].

דף טו/ב קנבוס ולוף אסרה התורה

דינו של דשא הגדל ליד הגפן

הרמב"ם (הל' כלאים פ"ה הל' י"ט), וכן ה"שולחן ערוך" (יו"ד סימן רצ"ו סעיף י"ד) פוסקים: **"כל מיני דשאים שעולין מאיליהן בשדה הרי הן מקדשין בכרם"**! משמעות הדבר, כי כל יהודי שבגינתו נטוע עץ גפן ודשא ירקרק מכסה את סביבותיו, צריך להניח את הספר מידי ברגע זה, לרוץ בכל כוחו לגינתו ולעקור את הדשא ממקומו - איסור כלאי הכרם! ברם, הגאון מוילנא (שם, ס"ק ז' וס"ק ל"ב) פוסק כשיטות ראשונים אחרים (עיין "חזון איש" הל' כלאים סימן א' ס"ק י"ב), כי מותר לגדל דשא ליד עצי גפנים. מה אסור מן התורה, ומתי אין איסור כלאים אף לא מדרבנן, במאמר שלפנינו.

איסור כלאים מן התורה: סוגייתנו משווה בין דיני פיגול להלכות כלאים, ומאחר שלצערנו, אין בידינו תלמוד בבלי על מסכת כלאים, כאן המקום לפרט בקצרה את בסיס הלכות אלו. מן התורה, אסור לזרוע ביחד שני סוגי זרעים, של תבואה, ירק וקטניות, וכמו כן אין להרכיב ענף אילן באילן ממין אחר, ואף לאחר שכבר נזרעו הכלאים, אין לקיימם [מדרבנן, לדעת רוב הפוסקים]. על איסור זה הורתה התורה בפסוק (ויקרא יט/יט) **"שדך לא תזרע כלאים"**.

איסור כלאי הכרם: מלבד זאת, קיים איסור נוסף על הזרע כלאים **בכרם**, (דברים כב/ט) **"לא תזרע כרמך כלאים"**, והעושה כן, אף אינו רשאי ליהנות מן הגידולים, ככתוב (שם) **"פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם"**.

בסוגייתנו נאמר, כי איסור הכלאים בכרם הוא "קנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים מדרבנן הוא דאסירי". כלומר: סוגי הזרעים המכונים קנבוס ולוף, הם האסורים מן התורה, ושאר הזרעים אסורים מדרבנן. הראשונים מבארים, כי למרות שבתורה נאסר הכרם בלבד, חז"ל הבינו שכל זרע בעל תכונות דומות לכרם ענבים, אסור בכלאים, והקנבוס והלוף דומים לכרם בכך שלשניהם שורש באדמה שאינו כלה, ופירותיהם תלויים עליהם כאשכול (רש"י ד"ה "אסרה תורה"), וכמו כן, הם מתרבים ומתערבבים זה בזה (רשב"א חולין פב/ב), והם בשלים באותו מועד (רמב"ם הל' כלאים פ"ה הל' ג').

העולה מן האמור, כי כל סוגי הזרעים האחרים, בכללם חמשת מיני הדגן, חיטה, שעורה, כוסמין, שבולת שועל ושיפון, אסורים מדרבנן בלבד. קביעה זו תמוהה ביותר נוכח העובדה שהדוגמא הרווחת בש"ס לאיסור כלאי הכרם היא **"הזרע חטה ושעורה וחרצן"** (ברכות כב/א, קידושין לט/א, עבודה זרה סד/א, חולין פב/ב, בכורות נד/א). אכן, מלבד דעה בודדת בראשונים (עיין "שלטי גיבורים" סוף פ"ק דקידושין בשם הראי"ה, ועיין שו"ת "שבט הלוי" ח"ב סימן קס"ה שהוכיח כי דבריו נאמרו רק ביחס לאיסור הנאה, אך לגבי איסור זריעה ודאי שהוא מדאורייתא), לדעת רוב הראשונים, חמשת מיני הדגן אסורים מן התורה, ואילו את סוגייתנו הקובעת, כי "קנבוס ולוף אסרה תורה, שאר זרעים מדרבנן הוא דאסירי", יש המפרשים, כי היא מתייחסת לכל מיני הזרעים, לבד מחמשת מיני דגן (עיין תוס' ד"ה "והיתירו הגפנים"). הר"ן (חולין פ' ראשית הגז) אף סובר, כי כל מיני הזרעים והירקות אסורים מן התורה, וסוגייתנו עוסקת בזרעים שאינם זרעי מאכל [אומנם, אין הדבר ברור בדעת הר"ן, עיין "חזון איש" א' י"א, ועיין שו"ת "שבט הלוי" שם].

המחלוקת שנוצרה משינויי הגירסאות: כעת, נשוב לעץ הגפן ולדשא הפורח סביבותיו. מחלוקת הראשונים בעניין זה נובעת משתי גירסאות סותרות בירושלמי (כלאים סוף פ"ה). יש הגורסים "מין דשאים - כלאים בכרם", ויש הגורסים "מין דשאים אינם כלאים בכרם". המצדדים בגירסה, כי דשאים אלו אינם כלאים, מתבססים על כך, ש"הדשאים עולים מאיליהן ואין להם זרע ידוע, או שאין דרך לזרען" (חזו"א שם ד"ה "ובעיקר"). ואילו בדעת הרמב"ם מבארים, כי דשאים גדלים לגובה באופן שעירובם ניכר ביותר, ולפיכך הם נאסרו ("שבט הלוי" שם, סוף אות ג', עיין שם שהביא את דברי הרמב"ן, חולין פב, שכתב סברא זו). להלכה, כותב ה"חזון איש" זצ"ל (שם), כי יש להקל כדעת הרמב"ן, הר"ן והגר"א, שאין איסור בדשאים העולים מאיליהם בכרם.

אחד מחכמי וילנא, רבי יעקב באריט זצ"ל, ביאר יפה את הדברים: בגמרא מבואר (לקמן טו/ב), שהמצורע רשאי להביא את אשמו ביום מסוים, ואת לוג השמן לאחר זמן. אצל העשיר אין צורך לכך, ביכולתו להביא הכל באותה עת ואינו נזקק להביא את הלוג לאחר זמן, ולפיכך, אצלו נתינת השמן נעשית על הדם הטריו... ואילו העני, המקבץ פרוטה לפרוטה, מביא את אשמו, ולאחר זמן - כשיחסוך עוד - את לוגו, אין נתינת השמן אלא "על מקום דם האשם", שכן הדם גופו כבר נתקנה מזמנו... (שו"ת "חשק שלמה" עמ' ל').

דף יא/א ריבה שמנה... פסולה

יותר מידי שמן בשמן זך

בגמרא להלן (פ"ב) מובא פסוק מיוחד המלמדנו, שאף שאין צריך למנחות שמן זית זך כתי, מכל מקום כשר הוא להן. **מדוע** היה מקום לחשוב כי שמן טוב יותר, יהיה פסול? **ביאור** מעניין נמסר משמו של ה"שפת אמת" זצ"ל ניתן היה לומר, כי מאחר שאין צורך בשמן זך מדי - אסור להביאו, שכן, במשנתנו מבואר: "ריבה שמנה, חיסר שמנה... פסולה", היינו: הממעיט או המרבה משיעור השמן של המנחה, פסולה, מעתה, מאחר ששמן זית זך מרוכז יותר, היינו חוששים להשתמש בו, שמא על ידי כך אנו מרבים בשיעור השמן שקבעה התורה למנחה... ("מעיינה של תורה").

דף יא/א ריבה שמנה חסר שמנה

כשהמדפיס הפך שמן לאותיות...

כאמור, במשנתנו מבואר, כי המרבה משיעור השמן של המנחה, או הממעיט, פסול את המנחה: "ריבה שמנה או חסר שמנה... פסולה". **באחד** מספריו מצביע רבי ראובן מרגליות, בעל "מרגליות הים" וספרים נוספים, על דבר מעניין. בספר "בית הגדול" צוטטה משנה זו, אלא שמתוך חפזו של המדפיס לקצר, קרא את המילים אשר לא כדת ומתוך מה שהבין הדפיס כך: "ריבה ח' חיסר ח'..." על טעות כגון זו נאמר "ריבה שמנה או חיסר שמנה, פסולה..."

גומרים ש"ס ב-5 דקות ליום, זוכים בשפע גדול

... ובודאי בלימוד המשניות כלול כל התורה כולה!
מיון ראש הישיבה
הגה"ח קניבסקי זצוק"ל

להתנסות חנים התקשר עכשיו: 3764 *

לעילוי נשמת
הר"ר **אברהם וסרצ'ו** ז"ל
ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע ה' בשבט תש"ב
תנצב"ה
הנוצח ע"י חתנו
הר"ר **יהודה וידבסקי** ומשפ' שיחי - ת"א

